

A Tisza-vidéki földmunkások hangulata az 1930-as években

Nemrégiben egy „bizalmas” jelzésű irat került a kezembe. Szerzője dr. Steuer György agrár-szociálpolitikai szakíró, keltezése pedig 1937. október 22-e. Honismereti szempontból főként azért figyelemre méltó ez az irat, mert benne a szerző a harmincas években élt Tisza-vidéki földmunkások hangulatára vet világot.

A mindössze négy gépelt oldalnyi fogalmazvány két részből áll. Ebből csak az első részt adom közre egész terjedelmében: „Milyen a közhangulat a Tiszavidéken?”

Az alföldi és a tiszavidéki mezőgazdasági és földmunkásnép érdekében a földmunkások vállalkozó szövetkezeteiben,¹ valamint azokon kívül 15 éven keresztül, de egész közéletemben, gazdasági és szociális téren kifejtett munkálkodásom alkalmával közelebről és behatóan ismertem meg a jobsorsra érdemes magyar földmunkásnép gazdasági és szociális helyzetét.

A munkásügyi és szociális kérdések gyakorlati megoldására nézve kezdettől fogva olyan javaslatokat terjesztettem a kormány elé, amelyeknek ha nem is azonnali, de a lehetőség határai között lépésről lépésre, fokozatos végrehajtásával munkásnépünk sorsát és megélhetését meg lehetett volna javítani és a szociális békét meg lehetett volna teremteni.

Az alföldi és a tiszavidéki mezőgazdasági és földmunkások gazdasági és szociális helyzete sajnos a legszomorúbb. Ezt sikerült megállapítani lelkiismeretes, tárgyilagos és szakszerű megfigyelések alapján, távol minden politikától, távol annak jobb- és baloldali kilengéseitől. Munkásnépünk elkeseredése és elégedetlensége felett nem lehet egyszerűen napirendre térni. Lépten-nyomon hallani: »Gazdavédelem van. Miért nincsen munkásvédelem is? Mi a társadalom kizsákmányoltjai vagyunk. Velünk nem törődnek. Mi másod- és harmadrendű állampolgárok vagyunk. Ugy bánnak velünk, mintha nem is volnánk magyarok.«

»A kormány és a munkáltató hatóságok kiszolgáltatnak bennünket azoknak a vállalkozóknak, akik dömpingárakkal kapják meg a közmunkákat, akik a munkásokat azután, hogy rá ne fizessenek, kiuzsorázzák.«

A munkások nem azt kérik, hogy mit fizet a vállalkozó, hanem azt, hogy mennyit enged keresni.

»Panaszkodni nem merünk, kéréseinket elő nem terjeszthetjük, mert különben mindjárt kommunistáknak nyilvánítanak bennünket.«

»Munkát és tisztességes munkabért kérünk, és mi azután nem politizálunk és a legbékésebb polgárok leszünk.«²

A munkások a rossz kereseti viszonyok következményeit így szegezik le: »Ahol nincsen táperő, ott nincsen munkaerő, ahol nincsen munkaerő, ott nincs is véderő.«

A munkások között azért igen nagy az elkeseredés, hogy a családjaikat, féltve őrzendő gyermekeiket nem tudják emberségesen élelmezni és magukat eltartani. Az inségakciók és az inségmunkák miatt, melyek megsúfolásai a komoly munkának, a munkások körében igen nagy az elkeseredés. »Inségmunka és inségakció, Oti és Faksz – a munkások kijelentése szerint – minden szociális bajnak az okozói.«

A tiszavidéki munkásnép nagyon bizalmatlan. Nem hisz senkinek. Évtizedek és évszázadok mulasztásai, hibái és bűnei felette megbosszulják magukat. »Az urak és a papok miért nem közelednek hozzánk, és akkor mi is közelednénk öhozzájuk. Mi nyomorgunk, ők meg hozzánk képest lukszus-életet élnek.« »Előírták a tankötelezettséget, de nem tudjuk gyermekeinket iskolába küldeni, mert nincsen tankönyv, cipő és ruha. A tankönyvek magas árait szegény munkás nem tudja megfizetni.« »Az egyke ellen az urak beszélnek a legtöbbet, és ők egykéznek a legjobban. Miért nem védik a többkét? Ne medaillokkal és egyszeri pénzjutalmakkal tüntessék ki a sok gyermeket szülő munkásasszonyokat, hanem adjanak a munkásgyermek után is családi pótlékot. Hiszen nemcsak a tisztviselők, hanem a munkások feleségei is a hazának szülik a gyermekeket.« »Legnagyobb lázítók: az igazságtalan munkabér, az éhező gyomor és a kenyérért síró gyermek.« »Mi munkások is tudjuk, hogy a nemi óvszer olcsóbb, mint a gyermek megszülé-

¹ Steuer György 1919-ben a nemzeti kisebbségek minisztériumában volt államtitkár. A földmunkások szövetkezeteinek országos szervezésével 1923-ban bízta meg a Földművelésügyi Minisztérium.

² Ez a nyilatkozat is szemlélatomást bizonyítja, hogy a két világháború között nemcsak az ipari munkások, hanem a szegényparasztek és a kubikosok sok tízezres tömegei is – mint dr. Szily Ferenc mondja – „politikailag képzetlenek és tájékozatlanok voltak, az évszázados történelmi félélmek olyan reflexeket alakítottak ki bennük, hogy egyaránt óvakodtak a jobboldali és a baloldali pártoktól.” (Honismeret, 1983. 2. sz. 61. old.)

se és felnevelése.« »A sok gyermek ma már nem áldás, hanem teher és átok. A sok gyermeket nem respektálják.« »Bali István szegvári lakos földmunkás, 9 gyermek apja, frontharcos, többszöri ígéret dacára még börtönöri állást sem tudott kapni. A sok kicsi magyar után járó családipótlék talán csak nem lehetett akadálya a sok gyermekes frontharcos munkás-apa kérése teljesítésének és a kinevezésre nézve tett határozott ígéret beváltásának? !«

»Az algói híd felavatása után miért kellett Szegeden többszáz teritékes bankettet és táncot rendezni a reggeli gyorsvonat indulásáig, mikor nekünk munkásoknak, a társadalom számkivetettjeinek, még a mindennapi biztos kenyérünk sincs meg, és gyermekeinkkel télvíz idején éhezünk és nyomorgunk? « »Nekünk ne prédikáljanak mindig a túlvilági üdvösségről és boldogságról, hanem adjanak arra valami előleget már itt a földön is.« »A papi földeket pedig ne adják ki bérbé gazdagodó zsidóknak, hanem adják kisbérletekben az élni akaró és hazát védő kisembereknek.« »Miért tűrik, hogy a tavaszi mezőgazdasági munkához nagyobbrészt olcsóbb asszonyokat és leányokat fogadjanak fel? A férfi munkaerő, a családfő otthon főz, dajkálja a gyermekeket és délre kiviszi az asszonyt az ebédet és szoptatás végett a csecsemőt.«

»Ne várjanak az urak arra, hogy megint uralajást (kommunizmust) rendezzünk, hanem az urak és munkások mint jó magyarok inkább közeledjenek egymáshoz, adjanak nekünk munkát és tisztességes kenyeret. Az ököl inkább nyíljék meg végre és nyújtsunk egymásnak meleg baráti kezet. Hiszen mi tiszavidéki munkások is igaz magyarok vagyunk!« »Trianon terhet és átkát pedig viselje mindenki!«³⁷

A továbbiakban a volt államtitkár a Tisza-vidéki földmunkásszövetkezetek látogatása alkalmával szerzett tapasztalatokból levont tanulságokkal és végrehajtandó intézkedésekkel foglalkozik. Talán mondanom sem kell, hogy mindez pusztába kiáltott szó volt. Mint érdekességet azonban megemlítem, hogy a földmunkások problémáit a munkás-érdekképviseletek önszégélyre alapított szövetkezésében látta.

És valóban, az általa szervezett földmunkásszövetkezet, mely 1923 óta az Országos Központi Hitel-szövetkezet keretében működött, munkaalkalmak teremtésével évtizedeken át a földmunkások ezreit foglalkoztatta, kenyeret biztosítva azok családjának, s lehetővé tette számukra, hogy átvészeljék az ellenforradalmi korszak înséges esztendeit.

Orgoványi János

Emlékezések a népfőiskolákra

Három visszaemlékezést adunk közre a következő lapokon a hazai népfőiskolai mozgalom egy-egy jelentős ágáról. A visszaemlékezéseket abból a száznál több oldalnyi anyagból emeltük ki, melyen az egy évvel ezelőtt megrendezett Népfőiskolai baráti találkozón, Pesterzsébeten elhangzottakat rögzítették. A hosszú átfutás azonban nem csökkentette, hanem inkább növelte időszerűségüket.

Az 1983. márciusi baráti találkozó természetesen nem volt előzmények nélküli. Az ötlettől a szándékig és a szándéktól a megvalósításig mindössze néhány hónap telt el. Az újra élénkülő emlékezet egyre terjedelmesebb listákat idézett fel a régi népfőiskolai tanárokról, vezetőkről, hallgatókról. Meghívásunkra több mint kétszázan jelentkeztek és vettek részt a találkozón a különféle népfőiskolai irányzatok képviselőiben az ország minden részéből.

A magyarországi népfőiskolai mozgalom nem túlságosan hosszú történetét is több nagy nekifutás és visszaesés jellemezte. Legvirágzóbb, legdinamikusabb korszaka az 1935–1945 közötti évtized volt, melynek lendületét a felszabadulást követő néhány évben nem sikerült továbbvinni. Erről a korszakról esett a legtöbb szó a baráti találkozón. Jellemzőként annyit, hogy például 1942-ben 70 protestáns és katolikus, 30 helyi és még több tucatnyi egyéb népfőiskolát vagy népfőiskolai jellegű tanfolyamot tartottak nyilván. Az 1930–1940-es évek magyar szellemi programjának kiemelkedő alakjai a Magyar Írók Első Népfőiskolai Közösségébe tömörülve segítették írásaikkal, előszóval, szervezéssel, pénzzel is a mozgalmat. Néhány név a sok közül: Móricz Zsigmond, Darvas József, Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Kerék Mihály, Szabó Pál, Veres Péter. Minderre nagy tetszésnyilvánítást kiváltva emlékezett vissza a régi szervezők egyike, Boldizsár Iván.

A pesterzsébeti találkozó bevezető előadásában Pozsgay Imre, a Hazafias Népfőfront főtítkára méltán értékelte úgy a népfőiskolai mozgalmat, mint a népfőfrontgondolat – ha nem is első, de – egyik jelentős megnyilvánulását, a népfőfrontmozgalom történeti elődjét.

Megváltozott korunk és a fejlődést is tükröző társadalmi céljainak nem homályosították el a népfőiskolai gondolat jelentőségét, sokkal inkább újragondolását, tapasztalatainak összegyűjtését és megváltozott körülményeink közötti felhasználását igénylik. Móricz Zsigmond „jobb polgár, jobb hazafi, jobb ember” igényét nem haladta meg az idő. Azok előtt a feladatok előtt állva, melyek a társadalmi demokrácia kiszélesítését, a helyi önkormányzatok szerepének növelését jelentik, szinte változatlan formában idéz-

³⁷Nekem úgy tűnik, hogy e két utóbbi idézet sokkal inkább a szerző konklúziója, mintsem a nyomorban élő elkeseredett földmunkásoké és kubikosoké. Elképzelhetetlen ugyanis, hogy a két társadalmi osztály antagonizmusát „meleg baráti kéznyújtással” fel lehetett volna oldani.